

Familia în contextul crizei economice: schimbările survenite în măsurile de politică ale UE

Rezumat

Introducere

Acest raport descrie situația și experiențele cu care s-au confruntat familiile în timpul crizei economice și examinează modul în care s-au schimbat politicile familiale din 2010 până în prezent. În unele țări s-a înregistrat o reducere a prestațiilor, ceea ce a afectat în mod disproporționat familiile defavorizate. Alte țări au introdus măsuri noi în sprijinul familiilor celor mai grav afectate de criza economică. Raportul analizează, de asemenea, situația socială a mai multor tipuri de familii cu copii aflați în întreținere, precum și răspunsurile care ar putea contribui la atenuarea efectului crizei asupra familiilor defavorizate. În centrul atenției se află o analiză aprofundată a evoluțiilor înregistrate în 10 state membre ale UE.

Contextul politicilor

O prioritate politică majoră a Strategiei Europa 2020 este realizarea obiectivului ambițios de a scoate 20 de milioane de persoane din sărăcie și excluziune socială până în 2020. Comitetul pentru protecție socială subliniază că investițiile sociale în copii pot contribui la prevenirea și reducerea sărăciei. Însă la ora actuală, în loc să progreseze, UE mai mult se îndepărtează de realizarea acestui obiectiv: în 2013, numărul cetățenilor care trăiau în condiții de sărăcie sau de excluziune socială era cu aproximativ 4,8 milioane de persoane mai mare decât în 2008.

Prioritățile politice ale agendei privind o creștere economică favorabilă incluziunii, menite să-i ajute pe părinți să participe activ atât în cadrul societății, cât și în al economiei, se axează asupra unor măsuri care să-i ajute să îmbine viața profesională cu activitățile de îngrijire, să-i degrezeze parțial de costurile de îngrijire a copiilor și să facă munca mai rentabilă pentru (ambii) părinți. Un alt domeniu de politică esențial este ocuparea forței de muncă. Unul dintre obiectivele strategiei de creștere economică este asigurarea, până în 2020, a unei rate de ocupare a forței de muncă de 75% în rândul persoanelor cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani. Însă o evaluare la jumătatea perioadei a arătat că obiectivele în materie de ocupare a forței de muncă pot fi îndeplinite numai dacă se pune un accent mai puternic pe egalitatea de gen.

Principalele constatări

- Pe tot cuprinsul Europei, familiile care se confruntă cu cele mai mari dificultăți sunt cele monoparentale și

cele numeroase, cu trei sau mai mulți copii în întreținere: situația lor s-a înrăutățit în timpul crizei. Diferențele de situație dintre familii depind în parte de măsura în care criza și-a pus amprenta asupra lor, dar și de modul în care au reacționat statele membre în fața crizei și care reflectă diferite regimuri de politică familială.

- Există dovezi care atestă o reorientare către acordarea sprijinului în funcție de venituri, ceea ce poate crea noi categorii de familii defavorizate dintre familiile care, înainte de criză, aveau acces la măsuri de sprijin universal.
- În unele state membre există regimuri de politică familială mai încurajatoare, care le ajută să se îndepărteze de modelul tradițional al întreținătorului de familie. În aceste țări, reducerile prestațiilor familiale s-au axat pe prestațiile în numerar și pe avantajele fiscale. Acest lucru poate indica faptul că, în ciuda crizei, s-a pus în continuare accentul pe echilibrul dintre viața profesională și cea privată și pe investițiile sociale.
- În țările cu regimuri de politică familială mai restrictive, constatările indică existența unor presiuni semnificative, ceea ce înseamnă că administrațiile locale și naționale nu mai sunt capabile să finanțeze unele dintre serviciile și măsurile existente înainte de criză.
- Schimbările care au avut loc din 2010 până în prezent sunt în mare parte rezultatul unei serii de aspecte conflictuale: evoluția nevoilor familiale, necesitățile de reducere a cheltuielilor publice și necesitatea unei distribuiri echitabile a resurselor limitate. Aceasta face ca, de multe ori, politicile familiale să nu dispună de un cadru politic coerent și integrat.

Indicii pentru elaborarea politicilor

Politicile bazate pe date concrete și evaluarea programelor pot fi îmbunătățite prin implicarea părților interesate și a beneficiarilor: Deși sunt de regulă introduse sub formă de experimente-pilot, noile dispoziții și reformele sunt rareori însoțite de proceduri de monitorizare și evaluare. Îndeosebi în cazul programelor la scară mică, evaluările și

analizele sistematice ale rezultatelor nu constituie o practică curentă. Punerea în practică a noilor inițiative ar trebui să fie sprijinită de o monitorizare calitativă, pentru ca prestatorii de servicii să înțeleagă cum și de ce sunt îndeplinite (sau nu) obiectivele și să țină seama de problemele și nevoile reale din viața de zi cu zi.

Politica familială ar trebui să facă parte dintr-o strategie integrată: Adesea, familiilor li se acordă sprijin fragmentat, ca urmare a unor situații de urgență și a unor contribuții politice specifice și nu prin intermediul unor reforme structurale și coordonate. Potrivit literaturii de specialitate, în perioadele de criză și de reduceri ale cheltuielilor publice coordonarea și integrarea reprezintă soluția obținerii celor mai bune rezultate posibile, cu cel mai scăzut nivel de resurse publice și private.

Este nevoie de strategii integrate: Coordonarea ar trebui să se realizeze atât între diferitele domenii de politică, cât și între diferitele niveluri instituționale: ar trebui să existe o cooperare mai strânsă între nivelul național, cel regional și cel local, pentru a se evita suprapunerea măsurilor. S-ar corecta astfel situațiile în care familiile bine informate reușesc să aibă acces la toate prestațiile posibile, în timp ce familiile mai defavorizate nu beneficiază de niciuna. O strategie integrată poate încuraja consolidarea organizațiilor familiale, a legăturilor sociale din cadrul comunității și a organizațiilor locale informale. Numai un cadru de politică familială coerent și cuprinzător poate garanta o dezvoltare socială durabilă și poate ajuta familiile să nu ajungă în situația de a se confrunta cu dificultăți care fac redresarea mai dificilă și mai costisitoare.

Un venit adecvat este esențial pentru sprijinirea familiilor defavorizate și descurajarea muncii fără forme legale: Studiul subliniază importanța asigurării unui venit minim garantat familiilor defavorizate. În multe state membre, nivelul ajutorului pentru venit se situează sub pragul riscului de sărăcie sau de excludere socială (AROE). În lipsă de sisteme adecvate de ajutor pentru venit, multe familii au fost nevoite să lucreze în economia subterană.

Familiile trebuie ajutate să concilieze responsabilitățile familiale cu cele profesionale: În toate țările în care s-a realizat studiul, s-a constatat că un program de muncă cu normă întreagă îmbunătățește situația socială și economică a familiilor, deși venitul obținut din muncă este adesea insuficient pentru a le scăpa de sărăcie. Prin urmare, orice măsură care mărește echilibrul dintre viața profesională și cea personală este importantă. Studiile de caz demonstrează că, atunci când crește disponibilitatea serviciilor ieftine de îngrijire a copiilor, oamenii devin mai activi. Acest lucru reprezintă o condiție prealabilă pentru ieșirea din sărăcie, deoarece le permite în special părinților singuri să caute un loc de muncă remunerat.

Vulnerabilitatea este un fenomen pluridimensional: Ocuparea unui loc de muncă nu constituie unica sursă a riscului de sărăcie. Politicile trebuie să ia în considerare, de asemenea, incluziunea și participarea socială. Alte aspecte aparent „mai puțin importante”, cum ar fi serviciile suplimentare de îngrijire a copiilor sau biletele de transport la preț redus, pot avea un efect pozitiv considerabil și pot ajuta la combaterea excluderii sociale. Iar un aspect esențial îl reprezintă politicile în domeniul locuințelor, care se pot prezenta sub mai multe forme (ajutor la plata chiriei sau a facturii de electricitate, reduceri fiscale sau acces preferențial la locuințe accesibile).

Furnizarea unor servicii adecvate de îngrijire a copiilor este esențială în perioadele dificile din punct de vedere economic: Multor familii, și în special părinților singuri, le este greu să concilieze viața de familie cu un loc de muncă cu normă întreagă. În acest context, furnizarea unor servicii de îngrijire a copiilor adecvate și de calitate, alături de promovarea bunăstării copiilor, reprezintă un factor major în combaterea sărăciei și a excluderii. Într-o perioadă de criză economică, probabilitatea ca nevoile în materie de îngrijire să intre în contradicție cu necesitatea de a menține nivelul veniturilor este și mai mare. În acest caz, părinții singuri se confruntă cu și mai multe dificultăți, fiind nevoiți să aleagă între muncă și îngrijirea copiilor.

Informarea și accesul la prestații și programe ar trebui să fie simple: Persoanele eligibile ar trebui încurajate să utilizeze la maximum prestațiile disponibile. În multe cazuri, măsurile se adresează persoanelor celor mai vulnerabile, deci trebuie să fie ușor accesibile și ușor de înțeles. În caz contrar, cei care nu dispun de informații sau de contactele necesare nu pot beneficia de măsurile la care au dreptul. Familiile fără capital social, material și cultural suficient riscă să devină și mai excluse.

Sprijinul specific ar trebui să recunoască noi forme de familie: Orientarea măsurilor către familiile cele mai defavorizate reprezintă o modalitate echitabilă de alocare a resurselor disponibile într-o perioadă de austeritate. Au existat însă probleme majore cauzate de definirea prea restrânsă a unor concepte, precum cel de familie sau de familie monoparentală, precum și de definițiile care nu țin seama de modificările survenite în structura familială, de exemplu în cazul familiilor „mixte” rezultate în urma divorțurilor și a recăsătoriilor. O caracteristică importantă a sistemelor de asistență socială este, prin urmare, capacitatea de a se adapta rapid la schimbarea structurilor familiale și de a se concentra mai puțin pe statutul juridic al familiilor.

Informații suplimentare

Raportul *Families in the economic crisis: Changes in policy measures in the EU* (Familia în contextul crizei economice: schimbările survenite în măsurile de politică ale UE) este disponibil la adresa <http://www.eurofound.europa.eu/publications>.

Pentru mai multe informații, vă rugăm să luați legătura cu Daphne Ahrendt, director de cercetare, la adresa dap@eurofound.europa.eu.